

УДК 316.7:330.88

DOI: 10.31359/2312-3427-2021-1-245

Ю.М. Гаврилюк, канд. філос. наук, професор

0000-0003-2337-8885

umg1946@gmail.com

Н.Я. Мокрецова, канд. філос. наук, доцент

0000-0003-4584-3469

nawiko@ukr.net

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

СОЦІАЛЬНІ ТА ГЕОКУЛЬТУРНІ СТРАТЕГІЇ В СУЧАСНИХ ТЕОРІЯХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті досліджено принципи стратегії складних процесів сучасного економічного розвитку в умовах невизначеності. Наведено авторське розуміння подальшого розвитку світової економічної теорії. Показано, що сучасна економічна наука перебуває в пошуку нової парадигми. Змістовні моменти нової наукової парадигми складаються вже сьогодні, в них підкреслюється домінуюча роль соціальних та геокультурних чинників. Встановлено, що в сучасних умовах найбільш актуальною є проблема вибору стратегії розвитку соціально-економічної системи. Обґрунтовано, що нові соціальні та культурні стратегії сьогодні дедалі більше визначають напрям і характер соціально-економічних перетворень.

Ключові слова: економічна теорія, громадянське суспільство, гуманітарні цілі, соціальність, геокультура, стратегія, геокультурний суб'єкт.

Постановка проблеми. Метод системного аналізу забезпечує розуміння значення феноменів суспільства в його цілісності, системних зв'язках. Тому сьогодні у фокусі уваги багатьох економістів, соціологів та психологів опиняються не тільки раціонально-абстрактні схеми, а й ірраціональні мотиви людської поведінки, філософські роздуми та геокультурні цінності в умовах невизначеності та мінливості буття. Пояснення процесів, що розгортаються в економіці, як на рівні глобальної економіки, так і на рівні національної, потребують розробки нових

теоретико-методологічних підходів. Сучасні теорії фундаментальним вихідним принципом визначають феномен впливу всього комплексу суспільних відносин на економічні закономірності. Тенденції синтезу сучасної загальної економічної теорії та інших наук про суспільство дозволяють обґрунтовувати положення про те, що економічна теорія пронизує всі соціальні науки так само, як ці науки пронизують її саму.

Метою статті є обґрунтування необхідності розвитку теорій, що спираються на комплексність соціокультурного процесу та мають стратегію переорієнтації на гуманістичні виміри пізнавальної і практичної діяльності людства.

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасних теоріях економіку розглядають як систему, що розвивається під впливом економічних, правових, політичних, соціологічних і соціально-психологічних факторів. Тому актуальним залишається залучення міждисциплінарного підходу, значення якого поступово усвідомлюється вченими, особливо гуманітарного спрямування. Соціолог і економіст Карл Поланьї, досліджуючи трансформації нашого часу, відмічає: «Економічні закономірності все частіше розглядаються як окремих випадок більш широких соціальних процесів. Економічна діяльність людини, як правило, цілком підпорядкована загальній системі її соціальних зв'язків» [1, с. 58]. У ХХ столітті відбулася доволі відчутна зміна у розумінні завдання, об'єкта та предмета економічних досліджень. Економіка набула рис прагматичності, стала прикладною наукою та, як результат, втрачає зв'язок із суспільною філософією. Її стратегією стало вироблення практичних порад суб'єктам господарювання щодо того, яким чином їм вибудувати оптимальну лінію поведінки на конкурентному ринку. Світоглядна проблема розуміння суті та цілей розвитку особливо актуальною стала наприкінці ХХ століття, коли цілком очевидною стала згубність подальшого розвитку індустріально-ринкової цивілізації.

Сучасна економічна наука формулює принципи та суть людиноцентричної парадигми економічного та суспільного розвитку, що пов'язані з розв'язанням актуальної проблеми вибору стратегії розвитку соціально-економічних систем. Синергетичний підхід до глобалізаційних процесів забезпечує подолання штучної розірваності сфер буття людини. В цьому контексті наша увага спрямована на роль соціокультурних факторів, що впливають на економічний розвиток, а також на формування нової парадигми економічного розвитку, що враховує її людиноцентричну суть. І. Валлерстайн, аналізуючи цей світ, звертає увагу на головне – зміну світогляду, цінностей, стереотипів, тому й основну свою роботу називає

метафорично: «Кінець знайомого світу» [2]. Світоглядна парадигма, основана на засадах класичного раціоналізму, орієнтованого на суб'єкт-об'єктне протиставлення людини і природи, остаточно вичерпала себе і становить серйозну перепону в розв'язанні найболочіших проблем людства. «Природа й суспільство є не двома різними полюсами, а одним і тим самим продуктом послідовних станів суспільств-природ, колективів. Тільки визнавши цей факт і поставивши його в центр нашого аналізу світу, ми можемо рухатися вперед», – стверджує І. Валлерстайн [2, с. 322]. Геокультурний погляд на історичне та сучасне життя варто розглядати як одну з популярних альтернатив економічному детермінізму в соціальних та економічних науках, яка вже встигла зарекомендувати себе досить позитивно, але й досі є недостатньо розробленою.

Виклад основного матеріалу досліджень.

Світове суспільство переходить від етапу національних держав до створення транснаціональних організацій і спільнот. Змінюються поняття про межі культур та діалектичний зв'язок локальної та глобальної культури. Регіоналізм як зображення природного прагнення регіонів до забезпечення власної самодостатності та протистояння глобалізаційним викликам перетворюється у чинник, який визначатиме довгострокову тенденцію світового розвитку.

Отже, з одного боку, спостерігається зростання складності систем, а з другого – відокремлення кожної людини від життєвого світу, який саме й зумовлює її наміри, сенс і мету. У соціальних теоріях ХХ ст. стає впливовим підхід, що розкриває процеси диференціації суспільства на окремі сфери з властивими їм правилами й логікою розвитку. Як показали соціологи, основним напрямком еволюції будь-якої системи є зростання її складності або підвищення здатності до адаптації, що відбувається в результаті диференціації функціонально спеціалізованих підсистем. Великі підсистеми суспільства (виробництво, право, освіта, наука, політика, культура) орієнтовані на використання й примноження соціальних аспектів буття індивідів.

Формування у сучасну добу стану суспільного життя характеризується проникненням «економічного» на всі рівні соціокультурного буття, де гроші перетворилися з інструменту економічної діяльності та медіуму соціальних комунікацій на один із вимірів людської долі. Економічний аспект багато дослідників вважають головним та базовим. Культура, залучена до процесу комодифікації, перетворюється на галузь економіки – перетворення матеріальних культурних об'єктів на товар, що зводить все багатство життєвого світу

людини до грошей. Зоя Скринник зазначає: «Примирення» цінностей культури та цінностей ринку відбулося парадоксальним чином – культура сама опиняється серед учасників ринку» [3, с. 13-14].

Колонізація життєвого світу владними та монетаристськими кодами хоча й маргіналізувала екзистенційні цінності життєвого світу, проте не знищила їх. Вони й надалі зберігають повну свою значущість у необхідності розвитку теорій, що спираються на комплексність соціокультурного процесу, в якому управлінські та технологічні рішення підпорядковані гуманітарним цілям, а гуманітарні цілі співвідносяться з економічними завданнями. У результаті критичного аналізу соціокультурних систем висвітлюються та формуються культурні цінності сфери життєвого світу, своєю чергою впливають на розвиток сучасних економічних теорій.

Професор Стефано Замані відмічає, що у сучасному світі конкурують дві парадигми економічного знання. На його думку, щоб створити нову парадигму розуміння сучасної економіки, слід повернутися до основ створення економічних теорій та переосмислити ті світоглядні принципи, на яких вони ґрунтувалися та розвивалися [див. 4] .

У класичній політекономії, що починається з Адама Сміта та його праці «Дослідження про природу і причини багатства народів», базовими принципами стали твердження із «Левіафана» Томаса Гоббса – людина людині вовк. Це означає, що відносини між людьми перманентно перебувають у площині конкуренції, а кожна інша людина завжди становить загрозу. Тому нам не слід довіряти одне одному, бо найважливіше – це захищати себе від агресії собі подібних. Цей же ракурс погляду на людину А. Сміта підкреслює Кейт Раворт, відмічаючи ігнорування безкорисного боку нашої природи та схильності допомагати близьким людям.

Хоча Сміт у своїй теорії виходив зі збігу меж ринку, закону і моралі, він вважав, що право і цінності повинні бути фоном, на якому розгортаються ринкові відносини, а економіка обмежена фундаментальними юридичними і моральними правилами. Але подібні роздуми ігнорувалися тому, що подальше становлення економіки як науки потребувало базових моделей, які б робили можливим використання раціональних та математичних методів. Таку теоретичну модель сформулював Джон Стюарт Мілль, саме вона й стала відправною точкою для розвитку різних напрямів класичної економіки. Homo economicus – це людина, що прагне до багатства, вона раціональна, її мотиви зрозумілі, легко піддаються поясненню, тому поведінку можна прогнозувати,

маніпулювати змінами попиту, уподобань та бажань. Ця модель була абстракцією, створеною з певними цілями, але згодом на це вже не зважається і багато дослідників вважають економічний аспект життя людини, а особливо розвитку суспільства, первинним та першорядним. За словами Кейт Раворт, такі люди, як Сміт і Мілль, відчайдушно намагалися показати, що новий погляд на економіку є наукою. «Вони змодельовали економіку буквально на основі фізики Ньютона, намагаючись показати, що як гравітація тягне маятник, так і ціни приводять ринки до рівноваги» [5, с. 13-14]. Ця модель економічної людини формує політичні реалії у всьому світі, визначає те, як ми про себе говоримо, і наказує нам, як треба поводитися. Homo economicus, може, й найдрібніший елемент економічного аналізу, наче атом у Ньютоновій фізиці, але, як і у випадку з атомом, його складові аж ніяк не можна ігнорувати.

Таким чином, розвиток класичної науки, у тому числі й гуманітарної (якою по суті є економіка) пішов за принципом так званого НОМА принципу (з англ. *Non-overlapping magisteria* – «вчення, що не накладаються»). Згідно з цим принципом, наша реальність сформована сферами Етики, Політики та Економіки, яким слід бути розділеними і які мусять існувати автономно одна від одної. Кожна сфера мусить стояти на своїх позиціях без потреби діалогу [див.: 4].

Стефано Замані протиставляє цьому принципу можливий вектор іншої стратегії економічного розвитку. Громадянська економіка, ідейним засновником якої був менш відомий сучасник Адама Сміта – Антоніо Дженовезі, базується на протилежних принципах. Його книжка «Уроки про комерцію, або Громадянська економіка» наголошує: людина за своєю природою друг іншій людині. Потенційно ми є друзями одне одного, тому головною позицією парадигми громадянської економіки є позитивне ставлення до людської природи. Конкуренція для Дарвіна теж ніколи не була єдиним механізмом еволюції. Правильно сприйнятий дарвінізм несе розуміння, що обмеження конкуренції й захист слабких видів – це фундаментальні засади еволюції.

Парадигма громадянської економіки корелює з поняттям громадянського суспільства, що є сферою вияву і забезпечення інтересів громадян, груп та інститутів. Основні принципи громадянського суспільства було висунуто в рамках англійської політичної філософії як ідею громадянської сфери суспільства, відмінної від державної, в якій поруч із принципами демократії функціонують ринкові принципи. Громадянське (цивільне) суспільство – це сфера спілкування, взаємодії, спонтанної самоорганізації та самоврядування вільних індивідів на основі

добровільно сформованих асоціацій, яка захищена необхідними законами від прямого втручання і регламентації з боку держави, в якій переважають громадянські цінності [див.: 6].

Саме ці цінності осмислюються сучасними теоретиками в зіставленні зі світоглядними установками класичної науки. Ідеалом класичної науки було ефективне використання природи. Німецький філософ М. Хайдеггер влучно зауважив: «Забезпечення вищого та безумовного саморозвитку всіх здібностей людства для безумовного панування над усією Землею є тим таємним стимулом, який підстобує новоєвропейську людину до все нових і нових поривів і примушує її до зобов'язань, які забезпечили б їй надійність її методів і досягнення намічених цілей» (підкреслено нами – авт.) [7, с.41-42]. Ці стимули та цілі перетворилися на явну стратегічну мету – підкорення природи, а Земля стала всього лише ресурсом діяльності людини. Поступово раціонально-утилітарне мислення охопило і сферу життєвого світу.

Протягом ХХ століття невпинно зростала популярність слова «споживач». Відомий вислів Декарта «я мислю, отже, я існую» в ХХ столітті було переосмислено і трансформовано у життєвий принцип: «я купую, отже, я живу». Люди виражають свою індивідуальність через надмірне споживання більше, ніж будь-коли. Вони шукають самовияву та самоідентифікації через володіння речами, придбаними власноруч або будь-яким іншим чином. Але слід зауважити, що всі матеріальні багатства створювалися поколіннями, що мали свої цінності, відмінні від сучасних. Вони сприймали сенс життя і роботу як належне, релігія також пронизувала майже все життя людини. Протестантська етика, яка, за словами М. Вебера, була підґрунтям для народження і розвитку капіталізму, порівнювала важку і сумлінну працю з божественністю. Люди намагалися довести свою цінність через роботу, вона була сенсом життя. Німецький мислитель прозорливо вказував: «Нам треба запитати себе, що трапиться, коли вона зникне»? Робота як сенс життя поступилася місцем безтурботності, легкості. Але реальність системи глобалізації, її суперечність, відчуття невизначеності й невпевненості приводять до нових пошуків солідарності та нових форм поєднання, чому значною мірою сприяють новітні інформаційні технології, за допомогою яких об'єднання людей у різноманітний спосіб набуває глобального значення.

Помалу приходять усвідомлення того, що сепарація сфер – Етики як царства цінностей, Політики як царства відповідей та Економіки як царства засобів – є великою катастрофою. І поступове розуміння цього є дуже позитивною тенденцією, вважає Стефано Замані. Не можна

заплюшувати очі на економічний механізм, який збільшує загальний добробут, але водночас збільшує відстань між соціальними групами та націями. Протягом усього ХХ століття здійснювався перерозподіл влади, як економічної, так і політичної, а також відбувалося зміщення центрів влади від політичних акторів (держави, уряду) до економічних (великий бізнес, мультинаціональні корпорації). Між економістами точилися непримиренні суперечки з приводу співвідношення вільного ринку і ролі держави, в той час, як соціальні проблеми часто набували катастрофічного характеру (незліченна кількість вбитих, понівечених, згвалтованих, репресованих, заморених хворобами і голодом, завербованих насиллям і керованих страхом).

Сьогодні ми стаємо свідками того, як значного політичного і економічного впливу набувають такі інститути громадянського суспільства, як різного роду добровільні неурядові та некомерційні організації громадян. «Багата та різноманітна мережа груп і організацій контролює як дії уряду, так і умови, у яких індивідуальні цінності – терпимість, співчуття, громадянськість – можуть бути виховані», – стверджують автори інституціональної теорії економіки [8, с. 48]. У своїй праці «Насилля і соціальні порядки» Д. Норт у співавторстві із Дж. Уоллісом та Б. Вайнгастом, досліджуючи логіку суспільного руху у напрямі соціально-економічної моделі, яку він називає «соціальним порядком відкритого доступу» і яка ґрунтується на засадах економічного розвитку і демократії, менше страждає від негативного зростання, характеризується верховенством права і захистом прав власності, справедливості та рівності, наполягає на тому, що неодмінною рисою такої моделі є «сильне і динамічне громадянське суспільство з великою кількістю організацій» [8, с. 54].

Публічна сфера – це та галузь соціального життя, в якій формується громадська думка, що виконує функцію критики і контролю щодо держави. В цій же сфері зароджуються нові цінності, котрі потім стають засадничими основами формальних і неформальних інститутів. Характер протестних рухів наших днів дає підстави стверджувати про наявність процесу революційних перетворень у відносинах «людина – суспільство», спрямованих на розширення соціальної бази особистості як геокультурного суб'єкта сенсу життя, його права на індивідуальність, власне світосприйняття і вибір мети діяльності. На початку листопаду 2011 р. студенти Гарвардського університету оголосили страйк, відмовившись слухати курс лекцій з класичної економіки, який читав Грегорі Менк'ю, і відправилися на акцію «[Occupy Boston](#)». У своєму

відкритому листі професору вони назвали його курс «упередженим» і абстрагованим від широкого кола реалій сучасної Америки.

Сучасний світ досягнув надзвичайного прогресу, однак великі проблеми, що загрожують добробуту людей, нікуди не зникли. На жаль, сьогоденне економічне мислення цього не враховує, тому його потрібно трансформувати відповідно до реалій ХХІ століття. У цьому переконана й дослідниця Кейт Раворт, яка висунула нову економічну теорію, відому як «Економіка пончика». Вона зайнялася проблемою того, як краще сформулювати теорію економіки, щоб врахувати екологічні обмеження і соціально-етичні взаємозв'язки. Ми стоїмо перед загрозою Живої природи, від якої залежить і наше життя, і водночас нам говорять про оточуюче середовище, зовнішність, а не про нашу внутрішню сутність.

Суть екологічної проблеми знаходиться не в природі як «навколишньому середовищі», а в самій людині що є її частиною, у її культурі, суб'єктивно-належному ставленні до себе і до самої природи», – стверджує Ю. Гаврилюк, що досліджує сутність геокультурної концепції [9, с. 13-14]. Об'єктивно-суб'єктивна єдність природи і людини становить органічно цілісний геокультурний світ: мікрокосм як спосіб існування макрокосму і макрокосм як спосіб буття мікрокосму, людини як способу існування природи і природи як головної передумови життя людини, практики як способу буття культури і культури як способу буття практики. Культура несе в собі умови пристосування до законів природи, до трансвітального порядку.

Світ, у якому природа мислить в особі людини, що своєю діяльністю все повніше розкриває свої можливості, надає процесу природотворення геокультурного характеру відповідно до пізнаних його законів і досягнутого сенсу власного життя. Саме на цій основі людина здатна відвернути або послабити дію стихійних дестабілізаційних чинників природи. Тобто, природа є саме такою, якою її досягає людина, іншої природи для неї не існує. Отже, парадигма, згідно з якою природа розглядається як суцільна і чужа людині система, не може бути прийнятною. І людство через екологічні кризи і катаклізми поступово приходять до усвідомлення цього факту. “Царство” людини в природі означає “царство” природи в нас самих. Вирішення проблеми природи і людини слід шукати не в руслі традиції об'єктивно-практичної парадигми, що вимагає брати світ виключно у формі раціонально осмисленої практичної доцільності, а в цілісному геокультурному підході до неї. Природа не меншою мірою, ніж сама людина, заслуговує на морально-естетичне ставлення до себе. І таке право людина, як духовна істота, повинна їй забезпечувати. Але водночас

людина та її культура є середовищем для існування і розвитку самої природи.

Твердження Кейт Раворт корелюють з геокультурною концепцією: «Ми не домінуємо над природою, ми глибоко інтегровані в неї». Вона стверджує, провівши багато соціологічних досліджень, що, хоча людська поведінка й відрізняється залежно від культурного середовища, усе ж є те, що нас об'єднує: ніхто з нас не схожий на ту стару модель раціональної економічної людини. Ми радше не егоцентричні, а соціальні та схильні до взаємності, ми не відокремлені, а взаємозалежні, частіше за все ми не рахуємо, а робимо приблизні припущення. І, головне, замість однозначних пріоритетів і категоричних упереджень, маємо досить мінливі цінності, не боїмося визнавати власних помилок і вчитися на них. Так сталося, що сучасна економіка втратила мету, не має бажання декларувати свої цілі, а тому «економічні актори», які мають певні ресурси, виконують свої ролі, що ведуть нас до прірви. Сучасну мету Кейт Раворт пов'язує із подоланням екологічної кризи та соціальної нерівності. Саме виходячи з цих стратегій, вона створює власну економічну теорію, яка базується не на економічному зростанні, а на економічному процвітанні та збереженні цілісної культуро-природи [див.: 5]. Сучасні економісти повинні відійти від висхідної раціональної економічної моделі до моделі соціально адаптованої людини – так вважає К. Раворт. Ми б означили ще один аспект – створення моделі геокультурного суб'єкту економіки.

Висновок. Панування культу ефективності призводить до стимулювання штучних потреб людини, водночас справжні потреби ігноруються та вважаються другорядними. Економічний раціоналізм – це невинуватене перебільшення у сучасну епоху, коли люди переосмислюють соціальні та геокультурні цінності, мають критичне мислення та роблять свідомий вибір на користь збереження природного середовища, зміни свого образу життя, гуманізації світогляду та взаємовідносин. Ці обставини зумовлюють важливість стратегічного мислення, критичного підходу до вибору орієнтирів економічної діяльності, моделювання образу майбутнього. Економічна діяльність людини підпорядкована загальній системі її соціальних зв'язків, які потребують гуманізації та розвитку геокультурних цінностей. Розв'язання тих складних завдань, з якими стикнулася цивілізація, потребує нових методологій розуміння складного та мінливого світу. Метод системного аналізу забезпечує розуміння значення феноменів суспільства в його цілісності, системних зв'язках. У сучасних теоріях спостерігається синтез економічної науки з іншими

галузями суспільствознавчого знання, що долає фрагментарність і абстрактність світогляду.

Бібліографічний список.

1. Полянський К. Велика трансформація: політичні і економічні істини нашого часу / Пер. з англ. А.А. Васильєва, А.П. Шурбєлева. Під общ. ред. С.Е. Федорова. Санкт-Петербург: Алетейя, 2002. 320 с.

2. Валлерстайн І. Кінець знаомого світу: Соціологія ХХІ століття / пер. з англ.; під ред. В.І. Іноземцева. Москва: Логос, 2004. 368 с.

3. Скринник З.Е. Соціальна природа грошей у світлі комунікативної методології. *Мандрівець*: Видання «Наукових записок Національного університету» Києво-Могилянська Академія. 08/2008 . №4. С. 10-14.

4. Замані Стефан. Громадянська економіка: рецепт на щастя. URL: <https://zbruc.eu/node/79675>

5. Raworth K. (2017). Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist. Random House Business Books. 2017. 316.

6. Саприкіна Н.В. Громадянське суспільство в системі сучасних суспільно-економічних відносин. *Економіка та держава*. № 12, 2014. С. 29-32.

7. Хайдеггер М. Європейський нігілізм / М. Хайдеггер. *Ницше*. Том 2. Пер. з нем. А.П. Шурбєлева. Санкт-Петербург.: Владимир Даль, 2007. 435 с.

8. Норт Д., Волліс Дж., Вайнгест Б. Насилля та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії / пер з англ. Т. Цимбал. Київ: Наш формат. 2017. 352 с.

9. Гаврилюк Ю.М. Геокультурний вимір освіти і науки. *Аграрна освіта і наука: соціально-філософське осмислення: монографія*. / за заг. ред. О. І. Заздравної. Харків: ФОП Бровін О.В. 2020. 348 с.

References.

1. Polanyi K. (2002). *Velikaya transformaciya: politicheskie i ekonomicheskie istoki nashego vremeni* [The great transformation: the political and economic origins of our time] Sankt-Peterburh: Aleteyya, 2002. 320. [in Russian]

2. Vallerstein I. (2004). *Konets znakomogo mira: Sotsiologiya XXI veka* [The End of The World As We Know It. Social Science for the Twenty-First Century (V.I. Inozemtsev, Trans.). Moskva: Logos. 2004. 368. [in Russian]

3. Skrynnik Z.E. Sotsial'na pryroda hroshey u svitli komunikatyvnoyi metodolohiyi [The social nature of money in the light of communicative methodology]. *Ekonomika ta derzhava*. № 12, 2014 S. 29-32. [in Ukrainian]
4. Zamani Stefano. Hromadyans'ka ekonomika: retsept na shchastya [Civil economy: a recipe for happiness]. URL: <https://zbruc.eu/node/79675> [in Ukrainian]
5. Raworth K. (2017). *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*. Random House Business Books. 2017. 316. [in English]
6. Saprykina N.V. Hromadyans'ke suspil'stvo v systemi suchasnykh suspil'no-ekonomichnykh vidnosyn [Civil society in the modern system of social and economic relations]. *Ekonomika ta derzhava*. № 12, 2014 S. 29-32. [in Ukrainian]
7. Haydegger M. Evropeyskiy nihilizm [European nihilism Russian]. M. Khaydegger. Nitshe. Tom 2. Per. s nem. A.P. Shurbeleva. Sankt-Peterburg.: Vladimir Dal', 2007. 435. [in Russian]
8. North D. Vollis Dzh. Vainest B. (2017). *Nasyllia ta suspil'ni poriadky. Osnovni chynnyky yaki vplynuly na khid istoriyi* [Violence and Social Orders: Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History] (T. Tsymbal, Trans.). Kyiv: Nash Format. 352. [in Ukrainian]
9. Gavryliuk Yu.M. (2020). *Heokul'turnyy vymir osvity i nauky*. [Geocultural dimension of education and science]. *Ahrarna osvita i nauka: sotsial'no-filosofs'ke osmyslennya: monohrafiya* [Agricultural education and science: socio-philosophical understanding: a monograph] / za zah. red. O.I. Zazdravnovoi. Kharkiv: FOP Brovin O.V. 348. [in Ukrainian]

Ю.Н. Гаврилюк, Н.Я. Мокрецова. Социальные и геокультурные стратегии в современных экономических теориях. В статье исследованы принципы стратегии сложных процессов современного экономического развития в условиях неопределенности. Показано авторское понимание дальнейшего развития мировой экономической теории. Утверждается, что современная экономическая наука находится в поиске новой парадигмы. Содержательные моменты новой научной парадигмы создаются уже сегодня, в них подчеркивается доминантная роль социальных и геокультурных факторов. Установлено, что в современных условиях наиболее актуальной является проблема выбора стратегии развития социально-экономической системы. Обосновано, что новые социальные и культурные стратегии сегодня все больше определяют направление и характер социально-экономических преобразований.

Ключевые слова: экономическая теория, гражданское общество, гуманитарные цели, социальность, геокультура, стратегия, геокультурный субъект.

Yu.M. Gavrilyuk, N.Ya. Mokretsova. Social and geocultural strategies in modern theories of economic development. The paper is dedicated to a new strategy of a holistic approach to understanding the processes of economic development in the modern world. The authors emphasize the need to rethink the paradigm of economic theory in the context of globalism, social inequality and ecological crisis. The authors' understanding of economic knowledge and theories transformation processes is revealed. We believe that the Marxist and materialist trans-historical conceptions of economics as the basis of society, which dominates the culture and socio-political spheres of society do not correspond to the complexity, multidimensionality and unpredictability of modern history. Economic rationalism is an unjustified exaggeration in the modern era, when people rethink social and geocultural values and make a conscious choice in favor of preserving the natural environment, changing their way of life, humanizing worldview and relationships. The authors demonstrated an in-depth analysis of literary sources and various approaches to new strategies for the formation of a new paradigm of economic knowledge. The article discusses the concept of civil economy, analyzes some theoretical approaches to civil society and substantiates the need to include the theory of civil society in the main area of interest of economic theories. Socialization economy can alleviate the problem of economic inequality, improve social and economic well-being. The socialization of economy would help the well-being of people and their personal development as geocultural subjects. The research results contribute greatly to bridge building between different disciplines, lead to the understanding of integrative processes in science. It was established that today's most pressing problem is the choice of strategy for the development of socio-economic systems. The principles of understanding geocultural strategy of social systems in the conditions of social economic world development crisis are formulated.

Key words: economic theory, civil society, development, humanitarian goals, sociality, geocultura, strategy, geocultural subject.

Стаття надійшла до редакції: 18.01.2021 р.